

MARIA MOCANU
Institutul de Filologie
(Chișinău)

**PARTICULARITĂȚI ALE DATINILOR *SORCOVA*
ȘI *SEMĂNATUL* ÎN SUDUL BASARABIEI**

În sudul Basarabiei *Sorcova* se înscrie în mod firesc în ciclul datinilor ceremoniale de Anul Nou. Petre Caraman, în cunoscutul său studiu *Originea și geneza Sorcovei*, menționa că aria de răspîndire a acestei datine cuprinde Muntenia, Oltenia, Dobrogea, adică provinciile de pe litoralul Dunării [1, p. 250]. În cercetările pe teren am constatat că *Sorcova* este practică și astăzi în localitățile românești dunărene (regiunea Odesa, Ucraina), dar și în câteva sate din Lunca de Jos a Prutului (raionul Cahul, Republica Moldova), unde se mai practică și *Semănatul*, *Steaua*. În dimineața Anului Nou, la Babele (Ismail-Odesa) „se umblă cu *Steaua*, cu *Sorcova* sau cu *Grîușorul*” [2, p. 32]. Cu cît ne îndepărtăm de Dunăre, în satele din Lunca de Jos a Prutului, și ne îndreptăm spre Cahul, observăm că datina *Sorcovei* este practică rar sau nu este practică deloc, relevantă fiind, în aceste localități, datina *Semănatului*.

În majoritatea satelor se umbla și se mai umblă cu *Sorcova* în dimineața Anului Nou: „Ne trezeam la ora 5 dimineața, ca să dovedim să umblăm cu *Sorcova* pînă să se înceapă lecțiile. Oamenii nu dormeau. Femeile făceau plăcinte «cu noroc», unde intram – femeile întindeau plăcinte și noi le sorcoveam” [3]. „Noi ne duceam cu *Sorcova* dimineață tare. Oamenii încă dormeau și-i sorcoveam pe toți la rînd. Unii stăpîni ne duceau la grajdul cu vite de sorcoveam vaca, oile” [4].

Cu *Sorcova* umblă doar copiii, rostind un text de urare, care este recitat cadențat. Numărul sorcovitorilor variază de la 2 la 20. Atestăm și cazuri, rare, cînd se umblă cu *Sorcova* în mod individual.

La Anadol cu *Sorcova* umblă fetele mici și băieții (băieții-„cucosi”, fetele-„puici”), în grupe nu mai mari de 15 copii: „Cînd intră în obor, băieții zic: „cucurigu!”, iar fetele: „țiu-țiu-țin!” [5, p. 7]. Tot la Anadol copiii strigă la poartă: „Țiu-țiu-țin, / Dacă primiți fetițe, / A să aveți puiculițe, / Dacă primiți băieței, / A să aveți cucosei!”. Femeile primesc mai des fetițe, fiindcă vor puiculițe” [6, p. 9]. O informatoare din Anadol mărturisește: „Mă tot uitam la un cîrd de fetițe, să am parte de puiculițe. Credințele astea au rămas și pînă azi” [4].

În satul Babele umblă separat sau împreună, băieții cu fetele și, de asemenea, strigă „țiu-țin!” sau „cucurigu!”, „ca să nu piară puii” [2, p. 30].

În Satul Nou (Reni, Odesa) există obiceiul de a-i pune pe copii să bage capul în horn și să cotcodăcească ca găinile, gospodinele dorindu-și sporirea rodniciei în anul care vine [7, p. 26]. Stăpîni îi așează pe copii „numaidecît pe scaune” (să le șadă cloștile) și le dau daruri. Cu *sorcova* umblă pînă-n clasa 5-a. Dacă vin mai mari, gazdele le pun „coșu-n cap, că-s mari și nu trebuie să umble” [5, p. 7].

Am constatat, în satul Barta, un comportament deosebit de respectuos al sorcovitorilor față de gazde: „La Anul Nou dimineața fetele umblă cu *Sorcova* cîte 3-4. Întră-n ogradă, dau mîna, le sărută mîna la toți cei din casă și pe urmă încep să sorcovească” [8, p. 98].

La Frecăței „băieții și fetele de la poartă pînă-n casă zic: «utiu-utiu-utiu» sau «mac-mac-mac». Spunînd asta, colindătorii binecuvîntează gospodăria, ca să le meargă la păsări” [9, p. 32].

La Giurgiulești (Cahul) umblă în grupuri cu *Sorcova* copii de la 5 la 12 ani. Cîndva, dacă umblau cu *Sorcova* fete mari, li se puneau ițele-n gît. Băieților li se dădea coșul ca să curețe la oi, nu să umble cu *Sorcova*. Copiii umblă cu *Sorcova* mai ales pe la vecini și neamuri. Cînd intră în casă, sînt rugați de către gospodină să bage capul în vatră. Unele gazde așează copiii după ușă și-i roagă să țiuie ca să aibă, în anul care vine, puiculite sau cocoșei. Gospodinele își doresc mai mult să primească fete cu *Sorcova*, în speranța că vor avea mai multe puiculite în anul care vine. Unele gospodine așează colindătorii jos, ca să le stea cloșca. Altădată, dacă femeia-gazdă e gravidă, se observă atent cine intrau primii în ogradă. Dacă sînt fete, se crede că se va naște o fetiță, dacă sînt băieți, se crede că femeia va naște un băiețel [10, p. 43]. „Cînd plecam cu *Sorcova*, luam și cîte-un băiat cu noi, ca să aibă cei sorcoviți și puiculite, dar și cucoșei [3].

Un rol foarte important în acest ritual îl are *crenguța împodobită numită sorcova*. Ea este confecționată, de cele mai multe ori, dintr-o ramură de măr sau păr, sau din orice alt pom sau trandafir și este împodobită cu flori artificiale. În trecut *sorcova* se împodobeau cu flori naturale, mai ales de la pomii roditori, în special de măr, la români arborele preferat fiind mărul.

G. Dem. Teodorescu, în clasică sa colecție, menționa că în dimineața sfîntului Andrei gospodina casei mergea în grădină cu cuget curat și rupea „mai multe rămurele din fiecare arbore roditor (mai cu seamă, însă, din meri, peri și trandafiri), iar în lipsa acestora – din vișini, zarzări sau gutui și apoi, legînd la un loc cîte trei rămurele diferite, destina cîte un mănunchi de acestea fiecăruia dintre ai familiei, soțului, copiilor etc.” [11, p. 158]. Le puneau într-un vas cu apă la temperatura potrivită. Le ținea timp de o lună – schimbînd zilnic apa – pînă în ajunul Anului Nou. În acea zi mănunchiurile erau examinate cu atenție: mai norocos în anul care vine era considerat acela ale cărui mlădițe înverzeau sau înfloreau.

Prezența ramurii de măr la Anul Nou sau a ramurii de măr la colinde, a mai recentelor flori artificiale la *sorcovă*, poate fi pusă în legătură cu datina romanilor de a împărți ramuri verzi la Calendele lui Janus [12, p. 43]. „Pentru *sorcovă* nuiiele de măr rupeam, numai de măr” [4]. „În mîna copiii au cîte o *sorcovă* de măr, îmbrăcată cu hîrtie argintie” [5, p. 7]. „Intră în casă și lovește ușor cu *sorcova* în om și-l sorcovește” [13, p. 29]. „*Sorcovele* le pregăteam din crenguțe de măr. Le înfășuram oleacă la virf cu niște hîrtie albă plisată” [4].

În dimineața de Anul Nou la Slobozia Mare umblă băieți și fete cu niște nuiiele de cireș sau de măr, împodobite cu panglici roșii și beteală și felițe rudele și prietenii, sorcovindu-i [14, p. 165]. În comuna Giurgiulești copiii taie din timp niște mlădițe de măr sau păr și le împodobesc cu hîrtii albe simple, tăiate într-un fel anume, sau împodobesc ramura cu diferite ambalaje de bomboane [10, p. 43].

În Moldova din dreapta Prutului, la Bacău de exemplu, se sorcovește cu ramură de brad. O formă deosebit de interesantă a obiceiului întîlnim în jud. Bihor. Copiii au o ramură de virf de brad pe care o împodobesc cu primuri, bomboane. Cine nu are brad, poate să meargă cu o bîță învăluită cu primuri. Cînd intră în casă, cei cu brad sorcovesc, iar cei cu bîte lovesc ritmic în podea după melodie [15, p. 44].

Sorcova se ține în mîna dreaptă. Se sorcovește, de regulă, în casă. Dar în unele localități se sorcovesc și cei întîlniți în drum. „Sorcoveam și pă drum. Alții ne luau din

drum și ne duceau la ei acasă ca să-i sorcovim. Ne ziceau: «Intrați și la animale!» [3]. Se sorcovesc stăpînii casei și copiii care stau în mijlocul casei, lovindu-i ușor cu *sorcova*. Stăpînii îi așează pe sorcovitori pe scaune (să le șadă cloștile) și le dau daruri [5, p. 7]. În unele localități gazda rupe o bucătică mică de *sorcovă* și o pune la icoană [10, p. 43]. În popor există credința că cel ce este sorcovit la Anul Nou va fi sănătos tot timpul și îi va merge bine.

Formulele recitative care însoțesc ritul sînt stereotipe. Au caracter de urare și sînt recitate sincron cu atingerile mlădiței. Formula de început „Sorcova, vesela” se referă la starea sufletească a sorcovitorului și a celui sorcovit, și corespunde formulei de început din colindele bulgărești. „Sorcova era bucuria noastră” – ne mărturisește o informatoare din Giurgiuștii [3]. Comparațiile cu care începe, de regulă, urarea din formula românească sînt: „Să trăiți, să înfloriți, / Ca un măr, ca un păr, / Ca un fir de trandafir”. Mărul, părul, trandafirul semnifică rodnicia și frumusețea. Alte comparații: „Sorcova, morcova, / Taie baba roșcova, / Iute ca oțelu, / Frumos ca mărul, / Peste vară – sănătos, / Peste iarnă – bucuros. / Să trăiți, să înfloriți / Ca puiu de graur, / Ca merii, ca perii, / ca frunza de vii / În mijlocul sfintei Marii” [7, p. 34]. Șirul comparațiilor din formulele recitative continuă: „Tare ca fieru, / Iute ca oțelu, / Tare ca piatra, / Iute ca săgeata...” care, în definitiv, vizează tot sănătatea și vigoarea. Iată două variante de text de *Sorcovă*, înregistrate de la o informatoare din satul Barta, dovadă că în aceeași localitate există cîteva variante de text: „Sorcova-morcova, / Dai baba roșcova, / Tari ca heru, ioti ca oțelu, / Di vară – bucuroși, / Di iarnă – sănătoși, / Să trăiți, să-mbătrîniți, / Ca moș Iordan să albiți” sau „Sorcova-vesela, / Peste vară-primăvară, / Să trăiți, să înfloriți, / Ca un măr, ca un păr, / Ca un fir de trandafir, / Tare ca fieru, / Iute ca oțelu, / La anu și la mulți ani!” [16, p. 102]. Denumirile anotimpurilor sînt prezente în textele de *Sorcovă* cu semnificațiile respective, vară-primăvară simbolizînd tinerețea, iarna – bătrînețea, iar toamna – belșugul și vîrsta împlinirilor.

Se insistă în texte asupra motivului belșugului și al sporului în viața gospodărească: „Sorcova, vesela, / Peste vară – primăvară, / Să trăiți, să-mbătrîniți, / Ca un măr, ca un păr, / Ca un fir de trandafir. / Tare ca piatra, iute ca săgeata; / Tare ca fierul, iute ca oțelul; / La mulți ani, / Casa plină cu bani, / Să trăiți, să-mbătrîniți” [13, p. 29].

Destul de frecventă este formula-urare „Să trăiți, să-mbătrîniți / Ca merii, ca perii!”. Ne surprinde această urare oarecum prin impolitețea de a-i dori cuiva să îmbătrînească, urarea vine însă să confirme dorința fiecărui om de a trăi pînă la adînci bătrîneți, albînd sau îmbătrînind frumos ca „moș Iordan”: „Sorcova morcova, / Dai baba roșcova, / Tari ca heru, / Iuti ca oțelu, / De vară – bucuroși, / De iarnă-sănătoși, / Să trăiți să-mbătrîniți, / Ca moș Iordan să albiți” [2, p. 102]. La Simion Florea Marian găsim exemplificări cu sintagma „Să trăiți, să mărgăriți / Ca un măr, / ca un păr [17, p. 119], adică „să înmuguriți”. Înlocuirea s-a produs, scrie autorul, prin asemănarea de sunete a acestei expresiuni cu mărgăritul sau mărgăritarul. Sau, adăugăm noi, colindătorii ar putea evita cu bună știință cuvîntul „îmbătrîniți”, folosind cuvîntul „mărgăriți”.

Cunoaștem bine faptul că regimul sovietic a dus la ideologizarea culturii folclorice. În teren mai întîlnim și mostre de felul: „Sorcova-vesela / De la noi la Moscova. / Prin vagoane, avioane, / Să trăiască milioane. / Să trăiți, să înfloriți, / În ospeție să veniți, / În Moldova minunată, / Că e mîndră și bogată. / Să vă dăm colaci frumoși, / Să fiți veșnic sănătoși, / Să vă facem o urare, / Să fiți ca oțelul tare – / La anu și la mulți ani!” [14, p. 165].

Surprindem și anumite elemente comune între textele Sorcovei și alte datini de Anul Nou, cum ar fi *Plugușorul*, *Ciuraleisa* sau *Semănatul*. Petre Caraman observa că

datina sorcovei, „specializându-se oarecum și concentrându-se în jurul unui rit, al cărui țel era de a provoca sănătatea, a selectat din formula Semănatului numai elementele care-i conveneau sub raportul semnificației” [1, p. 271]. Este vorba și de anumite contaminări pe care le surprindem adesea în textele înregistrate în sudul Basarabiei: „Sorcova, morcova, / Să trăiți, să înfloriți, / Ca un măr, ca un păr, / Ca un hir de trandahir, / Ca laptili de frumos, / Ca pitili de vîrtos; / Tare ca chiatra, / Iute ca săgeata. / Tare ca heru, / Iuti ca oțelu. / La anu și la mulți ani!” sau „Cîte cuie pe casă, / Atîția gologani pe masă...”

Și în textul ce urmează depistăm elemente de contact cu *Ciuraleisa*. „Sorcova, morcova, / Taie baba roșcova. / Iute ca oțelu, / Frumos ca măru, / Peste vară – bucuroș, / Peste iarnă – sănătos, / Să trăiți, să-nfloriți / Ca puiul de graur, / Ca merii, ca perii, / Ca frunza de vii / În mijlocul sfintei Marii” [2, p. 34].

În unele localități din sud altădată se recita urarea de *Sorcovă* și în limba bulgară: „Soroc-coroc gudina, / Pac gudina” în traducere „Ești sănătos, / Și la anu tot sănătos să fii” [9, p. 4]. „Dacă cu *Lăzărelul* colindam și în bulgărește, apoi cu *Sorcova* numai moldovnește” [4]. „Era și *Sorcova* în bulgărește, da noi n-o vream pă aia bulgărească, o spuneam pă aia moldovenească” [3].

În continuare vom menționa câteva localități în care am consemnat, în paralel cu datina *Sorcovei*, pe cea a *Semănatului*, rostul principal al *Semănatului*, de altfel și al *Sorcovei*, fiind dorința de a aduce fertilitate, belșug și sănătate în anul care vine. Uneori versurile *Semănatului* sînt asemănătoare cu cele ale *Sorcovei*. Au fost consemnate contaminări între aceste două obiceiuri în câteva localități din Moldova de dincolo de Prut, la Bacău, Botoșani, Suceava ș. a., textul rostit fiind cel specific *Sorcovei*, dar colindătorii împrăștiau semințe, ambele obiceiuri contopindu-se într-un singur ritual [18, p. 281].

De Anul Nou, la Cartal-Reni, se umblă cu *Sorcova*, dar și cu *Semănatul*, cu *Grîul* „sau, cum i se mai spune prin părțile locului, cu *Grîșorul*” [9, p. 5].

În Babele-Ismail se umblă cu *Sorcova*, cu *Semănatul* și cu *Steaua* [2, p. 32]. Atît la *Sorcovă*, cît și la *Semănat* se rostesc textele tradiționale. Și la Giurgiulești se umblă cu *Sorcova* și cu *Semănatul*. La Cartal se umbla, de asemenea, cu *Sorcova*, cu *Semănatul*, dar și cu *Grîul* sau *Grîșorul* [19, p. 6].

Cu *Semănatul*, dar și la *Sorcova*, umblă băieții și fete. „La noi umblau și băieții și fetele. Dacă primeam semănători și erau băieți, se spunea că iapa o să fete un mînz, iar vaca – un bouș, da dacă primele, erau fete se credea că iapa va făta o [mînzișoară], iar vaca – o vițică. La noi cei mici mai umblă cu semănatul” [20, p. 117].

În unele localități formulele recitative ale *Semănatului* sînt foarte scurte. „La noi cînd se umblă cu semănatul se spune: „Sănătate nouă! / Ploaie-n țară, / Grîu la vară!” Gospodina le dă nuci și uscături” [21]. Sau „Crească grînele, mălaiile, păpușoaiele!” [20, p. 117]. La *Semănat*, la Babele se spune: „Cîte fire – atîtea chile, / Cîte chetricile-n fîntînă – / Atîtea oale cu smîntînă, / Cîte grăunțe pe masă – / Atîția copii în casă” [22, p. 28]. La Giurgiulești, se spune următorul text: „Anul Nou cu bine, / Cu zile senine, / Tot cu sănătate, / Și cu spor la toate, / Să-l petreceți, să-l ajungeți, / Tot în fericire, / Și la a lui sfințire” [10, p. 109].

Toate textele abundă de motivul urării belșugului, al sporului în gospodărie și al rodniciei.

În formulele recitative ale *Semănatului* și în cele ale *Sorcovei* este utilizată imaginea verii și a primăverii ca simbol al tinereții, iar cea a toamnei – ca simbol al belșugului.

La Crihana Veche și la Manta, localități din vecinătatea orașului Cahul, se umblă doar cu *Semănatul*.

Cercetătorul N. Băieșu grupează textele *Semănatului* în două categorii: *formule tradiționale* (care includ texte pentru roadă bogată, pentru vite și păsări, pentru sănătate, pace și fericire, umoristice și parodii) și *formule noi* [23, p. 232].

Semănatul se practică în Moldova, Muntenia, Oltenia. În Muntenia se mai numește *Cu grîul* [15, p. 45]. Urătorii poartă o farfurie de grîu încolțit cu care merg pe la case în ziua de Anul Nou. În timp ce la *Sorcovă* gospodarii se bucură de fete (vor avea „mai multe puicuțe”), la *Semănat*, în nordul Moldovei, dacă vin înfii fete, se crede că anul care vine nu va fi prea rodnic [17, p. 117].

În concluzie, remarcăm doar cîteva particularități zonale neînsemnate în plan etnografic ale acestor două datini, care sînt practicate și azi în sudul Basarabiei. Relevante sînt credințele populare legate atît de *Sorcovă*, cît și de *Semănat*, precum și elementele de interferență între textele de *Sorcovă* și cele de *Semănat*, *Plugușor*, *Ciuraleisa*. Formulele recitative sînt aproape aceleași (cu mici variațiuni locale), de altfel, ca pe întregul spațiu românesc unde se practică datinile respective.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Caraman Petre, *Originea și geneza Sorcovei / Studii de folclor*, vol. 1. – București, 1988.
2. AAȘM, 1967, ms. 175; Babele (Oziornoe)-Ismail/Odesa; inf. M. Cătăianu, 70 ani; culeg. N. Băieșu.
3. AAȘM, CD nr. 101, 2007; Anadol (Dolinskoe)-Reni; inf. I. Ciobanu, 80 ani, E. Gherghiu, 55 ani; Giurgiulești-Cahul; inf. D. Ciorbă, 76 ani; culeg. M. Mocanu.
4. AAȘM, CD nr. 100, 2007; Anadol-Reni; inf. V. Fetelea, 70 ani; culeg. M. Mocanu.
5. AAȘM, 1968, ms. 177; Anadol-Reni-Odesa; inf. M. Dolapci, 20 ani; culeg. E. Junghietu.
6. MRL, 1969, ms. 1; Anadol-Reni; inf. M. Asargiu, 47 ani; cul. S. Moraru.
7. AAȘM, 1967, ms. 175; Satul Nou (Novoselskoe)-Reni; D. Alexi, 35 ani; culeg. N. Băieșu.
8. AAȘM, 1968, ms. 177; Barta (Plavni) – Reni; inf. T. Cojocar, 11 ani; culeg. E. Junghietu.
9. AAȘM, 1968, 179; Anadol-Reni; inf. E. Moga, 67 ani; culeg. N. Băieșu.
10. Mocanu Maria, *Giurgiulești. Monografie etnofolclorică*. – Chișinău, 1999.
11. Teodorescu G. Dem., *Poezii populare...*
12. Larionescu Sanda, *Datina colindatului // Datini*. – București, 1999, nr. 2 (31).
13. AAȘM, 1967, ms. 176, p.29; Satul Nou-Reni; inf. G. Daali, 46 ani; culeg. E. Junghietu.
14. Plăcintă Vasile, *Slobozia Mare prin fereastra istoriei*. – Galați, 1986.
15. Popa Steluța, *Colindele copiilor // Datini*, 1999, nr. 2 (31) p. 44.
16. AAȘM, 1968, ms. 178; Barta (Plavni)-Reni; inf. E. Rumu, 50 ani; culeg. G. Botezatu.
17. Marian Sim. Fl, *Sărbătorile la români*, vol. 1. – București, 1998.
18. *Sărbători și obiceiuri* (răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român), vol. IV. – Moldova, București, 2004.
19. AAȘM, 1967, ms. 175; Cartal (Orlovka)-Reni; inf. I. Alici, 68 ani; culeg. N. Băieșu.
20. AAȘM, 1968, ms. 179; Utkonosovka (Erdec-Burno)-Ismail; inf. I. Delighioz, 56 ani; culeg. N. Băieșu.
21. AP, 2002; Văleni-Cahul; inf. L. Zgherea, 61 ani; culeg. M. Mocanu.
22. AAȘM, 1967, ms. 147; Babele (Oziornoe)-Ismail; inf. G. Doali, 46 ani; culeg. E. Junghietu.
23. Băieșu N., *Folclorul obiceiurilor calendaristice de muncă / Creația populară* (Curs teoretic de folclor românesc din Basarabia, Transnistria și Bucovina). – Chișinău, 1991.

ABREVIERI

AAȘM	–	Arhiva Științifică Ceastrală a Academiei de Științe a Moldovei, fondul 19, inventar 3
AP	–	Arhiva personală
CD	–	compact disc
culeg.	–	culegător
inf.	–	informativ
MRL	–	Muzeul Republican de Literatură (astăzi Centrul Național de Studiere Literară și Muzeografică „M. Kogălniceanu”);
ms.	–	manuscris
nr.	–	numărul
p.	–	pagina